

GIÁO DỤC - ĐÀO TẠO VỚI PHÁT TRIỂN NHÂN LỰC

**CẦN CÓ CHIẾN LƯỢC VỀ NHÂN TÀI
ĐỂ NÂNG CAO TRÍ TUỆ VIỆT.**

DIỆP VĂN SƠN (*)

Bất cập từ Tổ chức quản lý nhà nước

Có một cảnh báo đầy bức xúc rằng, trí tuệ Việt Nam đang tụt hậu khá xa so với các nước trên thế giới cũng như với khu vực, nếu cứ đà này tiếp diễn thì sẽ là một nguy cơ lớn đối với sự hưng thịnh của quốc gia! Trách nhiệm này trước hết thuộc về Nhà nước.

Để chấn hưng trí tuệ không có con đường nào khác phải cải cách sự vận hành bộ máy Nhà nước và cải cách giáo dục nhằm nâng cao nguồn vốn con người .

Đối với Nhà nước phải cải cách thể chế, cơ chế quản lý. Cải cách nền hành chính đi đôi với cải cách kinh tế, cải cách giáo dục. Dân chủ hóa và chống tham nhũng, làm trong sạch bộ máy hành chính. Trong thực tế, chúng ta chưa có một cơ chế thật sự phù hợp, khoa học để tạo ra một môi trường khuyến khích, phát huy tính tích cực năng động cho đội ngũ hoạt động khoa học công nghệ .

Công bằng mà nói, chúng ta đã có cơ chế, chính sách thu hút, đào tạo, trọng dụng nhân tài nhưng còn rời rạc, chắp vá và chưa đủ sức thu hút nhân tài, gây lãng phí rất lớn. Mọi người làm khoa học kỹ thuật, làm giáo dục ở Việt Nam đều ý thức rõ sự lạc hậu, sự yếu kém của chúng ta so với thế giới.

Những điều kiện thiết yếu để các nhân tài xuất hiện trong bối cảnh hiện nay, đó là: có một nền giáo dục quốc dân lành mạnh và thực học; phát huy dân chủ để phát triển tài năng; áp dụng phương pháp tuyển chọn nhân sự khoa học và thực hiện cơ chế sử dụng nhân tài hợp lý. Chúng ta đang đứng trước vận hội và thách thức của toàn cầu hóa. Toàn cầu hóa là xu thế tất yếu của thời đại, muốn hay không nước nào cũng phải hội nhập mới có thể tiến lên cùng thế giới. Nhưng hội nhập thành công hay không, đó lại là do thể chế, cơ chế của Nhà nước. Nếu cơ chế phù hợp, khoa học thì sự hội nhập là một xu thế tự nhiên tích cực thúc đẩy sự phát triển của đất nước. Nhưng hội nhập có nghĩa là phải đương đầu với sự cạnh tranh, đương đầu với nhiều thách thức. Có thể thấy, thách thức lớn nhất là thách thức về trí tuệ.

Phải bắt đầu từ cải cách giáo dục

Hơn một trăm năm trước, nhà khai sáng Phan Châu Trinh có nói: **Chi Bằng Học** (chữ Hán là **Bất như học**). Đây là lời gọi thống thiết của Phan Châu Trinh gửi đồng bào Việt Nam. Không phải chỉ có giá trị đương thời, mà còn đến hôm nay vẫn xứng đáng là một danh ngôn, luôn luôn phát huy tác dụng. Phan Châu Trinh quan niệm cái học phải đi theo tinh thần của tự do dân chủ, đi tới cái mục đích gần gũi, là phải “tự lực khai hóa”, phải sửa lại những tục xấu của đất nước mình”.

(*) Nguyên Phó Vụ trưởng – Bộ Nội vụ, Cơ quan đại diện phía Nam.

Nghị quyết Đại hội XI của Đảng đã nêu rõ “đổi mới căn bản và toàn diện nền giáo dục nước nhà”. Thiết nghĩ để chấn hưng giáo dục cần phải tư duy lại hay nói cách khác thay đổi tư duy về giáo dục. Phải cải cách triệt để. Phải quan tâm đến mọi khía cạnh như: triết lý giáo dục (giáo dục để làm gì, phục vụ vấn đề gì, làm thế nào để đánh giá được chất lượng giáo dục và đào tạo), giáo trình, chất lượng giáo viên, điều kiện giảng dạy và nghiên cứu theo chuẩn quốc tế. Vì tiêu chí quan trọng phản ánh trí tuệ là nguồn vốn con người thông qua đánh giá nền Giáo dục phổ thông, Đào tạo Đại học và Dạy nghề.

Trước mắt cần tập trung giải quyết những vấn đề bất cập trong đào tạo nhằm chấn hưng giáo dục, đào tạo phải theo định hướng đầu ra, theo nhu cầu thị trường lao động để phát triển nâng cao chất lượng nguồn nhân lực phục vụ cho công nghiệp hoá, hiện đại hoá đất nước. Cụ thể cần làm ngay một số việc:

Thứ nhất, xác định mục tiêu giáo dục con người vừa đáp ứng yêu cầu xã hội vừa phát triển cao nhất tiềm năng của mỗi cá nhân. Phát triển năng lực và phẩm chất người học, hài hòa đức, trí, thể, mỹ thay vì chỉ chú trọng trang bị kiến thức; kết hợp hài hòa dạy người, dạy chữ và dạy nghề; thay đổi mục tiêu giáo dục cũng đồng nghĩa với việc toàn bộ hệ thống sẽ phải có sự tái cơ cấu, từ việc điều chỉnh mục tiêu các bậc học, thay đổi chương trình, thay sách giáo khoa đến đào tạo lại giáo viên, đổi mới phương pháp giảng dạy, phương thức kiểm tra đánh giá và thi cử...

Thứ hai, nội dung giáo dục đổi mới theo hướng tinh giản, cơ bản, hiện đại, giảm tính hàn lâm, tăng tính thực hành và vận dụng kiến thức, kỹ năng vào thực tiễn. Thiết kế nội dung giáo dục phổ thông theo hướng tích hợp cao các môn học ở các lớp học dưới và phân hóa dần ở các lớp học trên; giảm số môn học bắt buộc; tăng số môn học, chủ đề và hoạt động giáo dục dành cho học sinh tự chọn. Đa dạng

hóa nội dung giáo dục nghề nghiệp theo hướng tích hợp kiến thức, kỹ năng, thái độ, hình thành năng lực nghề nghiệp cho người học.

Thứ ba, đổi mới mạnh mẽ phương pháp dạy và học theo hướng khắc phục lối truyền thụ áp đặt một chiều, ghi nhớ máy móc; phát huy tính tích cực, chủ động, sáng tạo và vận dụng kiến thức, kỹ năng của người học, tập trung dạy cách học, cách nghĩ và tự học, theo phương châm “giảng ít, học nhiều”. Chuyển quá trình đào tạo thành quá trình tự đào tạo. Bồi dưỡng khát vọng học tập suốt đời.

Thứ tư, tiếp tục đào tạo nghề, đào tạo đại học theo định hướng đầu ra, theo nhu cầu xã hội, theo nhu cầu thị trường lao động.

Thứ năm, đổi mới quản lý giáo dục, cần sớm hoàn thiện sự phân cấp quản lý giáo dục theo hướng: cấp trung ương tập trung vào đổi mới cơ chế và xây dựng chính sách giáo dục; chính quyền địa phương bảo đảm các điều kiện cho giáo dục, như xây dựng cơ sở vật chất, cung cấp trang thiết bị dạy học, xây dựng đội ngũ giáo viên, quyết định những chính sách của địa phương để phát triển giáo dục; nhà trường tự chịu trách nhiệm về tài chính, nhân sự, tổ chức quản lý hoạt động giáo dục để nâng cao chất lượng.

Thứ sáu, dần dần hình thành môi trường học tập mới:

- Lấy người học làm trọng tâm
- Lấy tri thức làm trọng tâm
- Lấy đánh giá làm trọng tâm
- Lấy cộng đồng làm trọng tâm.

Thứ bảy, chủ động mở rộng và nâng cao hiệu quả hợp tác quốc tế về giáo dục và đào tạo nhằm tranh thủ các nguồn lực, vận dụng có chọn lọc và sáng tạo kinh nghiệm và các mô hình giáo dục tiên tiến đi đôi với phát huy nội lực, giữ vững bản sắc dân tộc, độc lập, tự chủ và định hướng xã hội chủ nghĩa.

Phải thừa nhận là nền giáo dục nước nhà kém do cơ chế quản lý. Vì vậy việc lãnh đạo giáo dục cần nhằm vào việc hình thành môi

trường học tập mới thích ứng với hoàn cảnh hiện đại ngày nay. Có bốn khía cạnh chính của môi trường học tập mới đang hình thành: người học, trí thức, đánh giá và cộng đồng. Yếu tố cộng đồng và học tập đã mở rộng để bao trùm toàn thể xã hội và toàn bộ cuộc đời mỗi người, không chỉ giới hạn trong phạm vi trường lớp. Và vai trò người học đã trở thành trung tâm cho quá trình học tập cả đời, việc học không chỉ tiến hành dưới sự chỉ dẫn của thầy mà chủ yếu phải là quá trình tự học, dù ngay trong trường học. Người học cần nắm chắc những cách thức đánh giá về tính hiệu quả của việc học của mình, không chỉ dựa vào những đánh giá của giáo viên. Nội dung tri thức cần học tập, thường xuyên được đổi mới theo đà tiến của công nghệ và xã hội, cũng dần trở thành những điểm chính của quá trình học tập. Mong rằng, *Đề án đổi mới căn bản, toàn diện giáo dục và đào tạo trong điều kiện kinh tế thị trường, định hướng xã hội chủ nghĩa và hội nhập quốc tế* được hội nghị TƯ 8 khóa XI thông qua sẽ bắt đầu một thời kỳ dạy thật, học thật, thi thật và làm thật.

Rất cần xây dựng chiến lược tổng thể, kiện toàn cơ chế phát hiện, tuyển chọn, bồi dưỡng, sử dụng, đãi ngộ và tôn vinh nhân tài.

Chúng ta chưa có một hệ thống tiến cử, tuyển chọn và thu hút hiền tài công tâm, dân chủ và khoa học.

Trong thực tế, lĩnh vực này cũng đã biểu hiện những hạn chế, bất cập: thiếu chương trình, kế hoạch tổng thể mang tính chiến lược trong công tác phát hiện, đào tạo, bồi dưỡng và trọng dụng nhân tài nên chưa chú ý tới nhiệm vụ theo dõi quá trình phát triển của những mầm mống tài năng được phát hiện sớm trong các nhà trường phổ thông và đại học. Quá trình đánh giá, tuyển chọn và sử dụng cán bộ còn nhiều mặt yếu, chưa phát huy đầy đủ dân chủ và còn hạn chế về tính công khai, minh bạch. Chính sách đãi ngộ đối với nhân tài chưa được

nghiên cứu đầy đủ nên chưa phát huy được tác dụng, chưa thu hút được người tài vào công tác trong hệ thống chính trị; chưa chú ý tạo điều kiện, môi trường thuận lợi để nhân tài hoạt động, phát triển tài năng, toàn tâm, toàn ý cho công việc.

Đã qua rồi cái thời tuyển người bố trí công việc chỉ quan tâm đến một số tiêu chuẩn nào đấy không hề liên quan trực tiếp gì đến công việc họ sẽ làm và vị trí họ đảm trách, thậm trí không chú ý kể cả hậu quả, hiệu quả công việc người đó sẽ làm. Nhưng vấn đề không dừng lại ở chỗ nhận thức đúng mà ở chỗ chủ trương và tổ chức thực hiện. Còn quá nhiều câu hỏi, cũng như vấn đề đặt ra như: Thế nào là nhân tài? Cách tuyển chọn, thu hút? Chế độ đãi ngộ? Môi trường làm việc? Trả lời những câu hỏi này phụ thuộc rất nhiều vào các yếu tố quản lý điều hành Nhà nước, các tổ chức Nhà nước.

Trong lịch sử đông tây kim cổ, có nhiều tấm gương của những bậc cao nhân quân tử vì biết tập hợp, sử dụng người tài mà làm nên nghiệp đế vương, tỹ phú giàu có... Bác Hồ của chúng ta là một tấm gương của một vĩ nhân biết tập hợp và sử dụng người hiền tài. Vào những ngày đầu thành lập Chính phủ, Bác nói: “Chính phủ Hồ Chí Minh tập hợp đầy đủ nhân tài Trung, Nam, Bắc”. “Chính quyền phải lập tức điều tra nơi nào có người tài đức, có thể làm được những việc ích nước lợi dân thì phải báo cáo cho Chính phủ biết”. Qua đấy, chúng ta thấy tư tưởng chỉ đạo của Bác không chấp nhận cách sử dụng người theo lối địa phương cục bộ, dòng họ thân thuộc, cánh hẩu, bè phái...

Xã hội không hiếm người hiền tài, vấn đề là phải chịu khó tìm, có biện pháp và tổ chức thực hiện cương quyết, bài bản. Dẫn biết rằng người tài không dễ sử dụng, phải biết cách sử dụng đặc biệt là phải có tấm lòng. Vai trò người đứng đầu ở đây rất quyết định. Người xưa có câu “Núi không che đất cát, đá tảng, thì mới gọi là núi cao. Biển không che những

khe rạch nhỏ thì mới gọi là biển sâu... Lãnh đạo là dùng người, vậy dùng người phải có khí độ. Chỉ có lòng dạ rộng rãi mới có thể dung chứa và dung chứa kể cả những con người mà thiên hạ khó dung chứa thì mới có thể hoàn thành nghiệp lớn”.

Ở Việt Nam ta, nhiều vị thực tài nhưng bằng cấp rất khiêm tốn. Thí dụ, Giáo sư Tôn Thất Tùng (Bác sĩ), Giáo sư Tạ Quang Bửu (cử nhân), Giáo sư Trần Đại Nghĩa (kỹ sư)... Những vị này mãi mãi là ngôi sao sáng trên bầu trời văn hiến đất Việt. Kinh nghiệm nhiều nước, khi tuyển người vào các vị trí quan trọng thì bằng cấp chỉ có giá trị tham khảo, họ thường áp dụng tiêu chí đánh giá qua **Chỉ số thông minh IQ (Intelligent Quotient)**, **chỉ số cảm xúc EQ (Emotional Quotient)** để tuyển chọn nhân sự theo mong muốn. Thiết nghĩ chúng ta cũng nên bắt đầu làm quen “công nghệ mới” bổ sung thêm cho hệ thống tuyển chọn nhân sự có tài. Có thể nói lâu nay ta chưa có một hệ thống tiến cử, tuyển chọn, thu hút hiền tài công tâm, dân chủ và khoa học.

Chúng ta biết rằng, trong thực tiễn quản lý, nhất là ở tầm hoạch định chính sách, nhiều vấn đề phát sinh không có trong sách vở, các thông lệ. Hơn nữa, trong công cuộc đổi mới, nhiều vấn đề được đặt ra chưa có tiền lệ. Vì thế, nếu chỉ biết “nhai lại” mà chỉ số thông minh, chỉ số cảm xúc thấp thì khó có khả năng đề xuất giải quyết những vấn đề bức xúc có

tính đột phá. Có chỉ số thông minh, chỉ số cảm xúc cao mới có điều kiện để năng động, sáng tạo!... Thị trường nguồn nhân lực không hiếm hàng giả hàng gian, có thể thấy không ít loại “hữu danh vô thực”.

Trước tiên, phải đưa ra được các tiêu chí và tổ chức đánh giá cho đúng thế nào là nhân tài, người tài. Phải nói rằng, để đánh giá chất lượng lao động thuộc dạng tay nghề, kỹ năng thì tương đối dễ hơn, vì tiêu chí rõ ràng, nhưng để đánh giá lao động có hàm lượng chất xám cao thì quả là khó. Điều này có thể lý giải cho thực trạng đáng buồn trong thời gian qua không hiếm trường hợp “vàng thau lẫn lộn”. Có thể thấy trong thực tế khá nhiều quý vị có bằng cấp đầy nhưng năng lực không tương xứng gì.

Thuộc tính cơ bản nhất của nhân tài chính là tính sáng tạo và tài năng. Trong đó, tính sáng tạo được hiểu là khả năng tạo ra những giá trị mới về vật chất, tinh thần và tài năng được xem xét như năng lực xuất sắc có tính sáng tạo cao. Sáng tạo là nguồn gốc tạo nên trí tuệ của đất nước. Nhà nước cần đặt sự đổi mới, sáng tạo thành trung tâm của chiến lược phát triển.

Xây dựng chiến lược tổng thể, kiện toàn cơ chế phát hiện, tuyển chọn, bồi dưỡng, sử dụng, đãi ngộ và tôn vinh nhân tài. Thiết nghĩ, là vấn đề lớn và cấp bách đối với sự phát triển của đất nước hiện nay.

